

Riigi ja kohalike
omavalitsuste poolt rahastatavad

**SOTSIAALTOETUSED
JA -TEENUSED**

Riigi ja kohalike
omavalitsuste poolt rahastatavad

SOTSIAALTOETUSED JA -TEENUSED

KÄSIRAAMAT

Koostanud
Marju Medar ja Elmo Medar

Retsensendid:

Jüri Kõre,
Meida Griin,
Riho Rahuoja

Autoriõigus Marju Medar, Elmo Medar, 2007

ISBN 978-9949-11-649-2

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

SISUKORD

SAATEKS.....	9
SISSEJUHATUS	11
I RIIGI POOLT RAHASTATAVAD SOTSIAALTOETUSED JA -TEENUSED	
1. Riiklikud sotsiaaltoetused ja -teenused lastega peredele	29
1.1. Peretoetused	32
1.2. Riiklikud sotsiaalteenused lastele ja peredele	38
1.2.1. Lapsendamise.....	39
1.2.2. Asenduskodu teenus.....	42
1.2.3. Lapsehoiuteenus.....	56
2. Sotsiaaltoetused ja -teenused puuetega inimestele	67
2.1. Puude raskusastme ja püsiva töövõimetuse tuvastamine ..	68
2.2. Sotsiaaltoetused puuetega inimestele.....	72
2.3. Riiklikud sotsiaalteenused puuetega inimestele	85
2.3.1. Rehabilitatsiooniteenus.....	87
2.3.2. Tehniliste abivahendite andmine	95
2.3.3. Teenused psüühilise erivajadusega inimestele	104
3. Matusetoetus.....	125
4. Ohvriabi.....	127
4.1. Riiklik hüvitis kuriteoohvritele	128
4.2. Lepitusmenetlus.....	137
5. Represseeritud isikute toetused	143
6. Tööturutoetused ja -teenused.....	149
6.1. Töötuse käsitlemine ja tööturumeetmete kontseptsioon.....	149
6.2. Riiklikud tööturutoetused	155
6.2.1. Töötule suunatud tööturutoetused	155
6.2.2. Tööandjale suunatud tööturutoetused	167
6.3. Riiklikud tööturuteenused.....	173
6.3.1. Tööturuteenused töötule.....	174
6.3.2. Tööturuteenused tööandjale.....	186

7. Riiklikud sotsiaaltoetused ja -teenused välisriigist Eestisse elama asunud isikutele.....	193
7.1. Sotsiaaltoetus välisriigist Eestisse elama asunud välisriigi kodanikele või eesti rahvusest isikutele.....	193
7.2. Riiklikud teenused varjupaigataotlejatele ja pagulastele	194

II KOHALIKU OMAVALITSUSE KAUDU RAHASTATAVAD SOTSIAALTOETUSED JA -TEENUSED

1. Kohaliku omavalitsuse kaudu rahastatavad sotsiaaltoetused ..	209
1.1. Toimetulekutoetus	209
1.2. Täiendavad sotsiaaltoetused	216
1.3. Muud sotsiaaltoetused	222
2. Kohaliku omavalitsuse kaudu rahastatavad sotsiaal-teenused	225
2.1. Laste asendushooldus	227
2.1.1. Eestkoste seadmine lapsele	229
2.1.2. Hooldamine perekonnas	231
2.1.3. Lastepäevahoiu teenus	233
2.2. Nõustamine	237
2.3. Tugiisiku teenus.....	241
2.4. Hooldusteenused eakatele ja puuetega inimestele	244
2.4.1. Koduhooldusteenused eakatele ja puudega inimestele	246
2.4.2. Päevakeskuse teenused eakatele ja puudega inimestele	249
2.4.3. Tugiteenused eakatele ja puudega inimestele	251
2.4.4. Hooldamine hoolekandetasutuses	252
2.4.5. Eluruumide kohandamine	254
2.5. Eluasemeteenus	257
2.6. Transporditeenus.....	264
2.7. Viipekeele tõlgi teenus.....	265
2.8. Isikliku abistaja teenus.....	266
2.9. Teenused vanglast vabanenutele	268
2.10. Töötute rehabilitatsioon.....	274
2.11. Varjupaigateenus.....	276

2.12. Supiköögiteenus	280
3. Vältimatu sotsiaalabi	282
KASUTATUD ALLIKAD	285

LISAD

- Lisa 1. Maavalitsuste sotsiaal- ja tervishoiuosakondade kontaktandmed
- Lisa 2. Tööturuameti (TTA) kontaktandmed
- Lisa 3. Kodakondsus- ja Migratsiooniameti (KMA) kontaktandmed
- Lisa 4. Sotsiaalkindlustusameti (SKA) kontaktandmed
- Lisa 5. Puuetega inimeste koja (EPI) kontaktandmed
- Lisa 6. Eesti Vaegkuuljate Liidu (EVL) kontaktandmed
- Lisa 7. Eesti Haigekassa kontaktandmed
- Lisa 8. Tööturuameti (TTA) EURES osakondade funktsioonid ja kontaktandmed

SAATEKS

Elus kohtame inimesi, kellel on toimetulekuga seonduvas palju asjaajamist erinevate toetuste ja teenuste taotlemisega, kulutades selleks palju aega mööda erinevaid ametnikke ja teenuse osutajaid joostes. Ka tööandjad sageli ei tea, mida iseenda või töötaja heaks saaks teha (taotletavad toetused ja teenused, tasustatud lisapuhkepäevad, maksusoodustused, õppepuhkus jms).

Käesolevas käsiraamatus anname ülevaate, millised on sotsiaaltoetuste ja -teenustega toetamise võimalused: mis need on, kes neid saavad ja kes pakuvad, kes finantseerib, kuidas toetusi taodelda jne.

Käsiraamat annab lühiülevaate sellest, kuidas sotsiaaltöötajad saavad teenuste ja toetustega abistada erinevaid sihtrühmi, kelleks võivad olla puudega inimesed, kinnipidamisasutusest vabanenud või kriminaalhooldusel olevad isikud, lastega pered, välismaalased, pikaajalised töötud ning teised toetamist vajavad inimesed. Eraldi käsitletakse erinevaid toetamise võimalusi nagu koolitused, toetamine toetuste ja teenustega, juhtumi korraldamine ja rehabilitatsioon.

Oleme püüdnud koostada raamatu selliselt, et ta oleks võimalikult universaalne ja kompleksne. Materjal on esitatud nii, et seda saaksid kasutada kõik organisatsioonid, kes tegelevad toetamist vajavate inimestega. Raamatu aluseks on sotsiaalvaldkonda reguleerivad õigusaktid ja strateegiad, mida rakendatakse nii riiklikul- kui omavalitsuse tasandil.

Oleme selle raamatu sisulisel koostamisel silmas pidanud järgmisi põhimõtteid:

- Hoolekande korraldust käsitletakse käsiraamatus kui seadusest tulenevat riiklikku süsteemi toetuste ja teenuste abivajajatele kätetoimetamiseks.
- Hoolekande korralduse kirjeldamisel lähtutakse eelkõige eesmärgist anda hoolekande spetsialistidele võimalikult süsteemne ülevaade toetustest ja teenustest, mida sotsiaaltöö kliendid enim vajavad ning mida sotsiaaltöötaja oma kutsetöös igapäevaselt kasutada saab.

- Põhjalikumalt käsitletakse sotsiaalhoolekannet, eristades riiklikult ja kohalike omavalitsuste kaudu finantseeritavaid sotsiaaltoetusi ja -teenuseid. Käsiraamatus antakse ülevaade peretoetustest, sotsiaaltoetustest puuetega inimestele, tööturutoetustest, matusetoetusest, riiklikest hüvitistest kuriteoohvritele ja represseeritutele.
- Käsiraamatus püüame juhtida lugejaid mitmesuguste seadusestete ja allikate juurde edaspidiseks informatsiooni saamiseks, eneseabiks ning teadmiste täiendamiseks.

Raamat on mõeldud kasutamiseks sotsiaaltöötajatele, tööandjatele, FIEdele, personalitöötajatele, perearstidele, kriminaalhooldajatele, rehabilitatsioonimeeskondade liikmetele, pedagoogidele jm seadusejärgsetele suunajatele ning eraisikutele, kes vajavad oma igapäevaelus toetusi ja/või teenuseid, samuti mittetulundusühingutele ja teistele tugiorganisatsioonidele. Raamatus sisalduv materjal on mõeldud kasutamiseks ka kõrgkoolides, samuti täiendava materjalina erialastel kursustel.

Täname EV Sotsiaalministeeriumi spetsialiste meie selle käsiraamatu koostamisel osutatud abi ja meeldiva koostöö eest. Kõik tehtud märkused, tähelepanekud ja vajalikud kommentaarid aitasid meid selles keerulises, muutusi täis ajas leida üles vajalikud seadusandlikud dokumendid, seaduseelnõud ja juhendid ning järgida neid käsiraamatu koostamisel.

Meie sügav lugupidamine kolleegidele sotsiaalpoliitika dotsent Jüri Kõrele Tartu Ülikoolist ja Tartu Linnavalitsuse sotsiaalabi osakonna juhataja Meida Griinile, kes oma täpsete ja kompetentsete nõuannete ning suunavate küsimustega selle käsiraamatu valmimisele kaasa aitasid.

Aprill 2007

Marju & Elmo Medar

SISSEJUHATUS

Sissejuhatavas peatükis püüame anda ülevaate sotsiaalkaitse süsteemist ja sellega seotud mõistetest sh sotsiaalkindlustus, ravikindlustus, töötukindlustus, hoolekanne, sotsiaaltoetused ja -teenused.

Sotsiaalne kaitse on ühiskonna erinevate sotsiaalsete riskide maandamise süsteemide ja mudelite kogum, mida rakendatakse mitmete riskide ilmnemisel. Sotsiaalsed riskid on juhtumid, mis võivad põhjustada sissetulekute kaotuse või suurendada vajadust täiendavate sissetulekallikate järele, nt haigus, puue, lapse sünniga seotud seisund, vanadus, kutsehaigus või tööõnnetus, surm või töötus.

Sotsiaalse kaitse baasiliseks aluseks on EV Põhiseaduses välja toodud minimaalsete põhiõiguste kontseptsioon. Põhiseaduse sotsiaalsete õiguste loetelus on sätestatud õigus tervise kaitsele ja õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all. Eeltoodu seab riigile hoolekande kohustuse ja sätestab hoolekande sotsiaalpoliitika osana (EV Põhiseadus).

Rahvusvaheline sotsiaalõigus reguleerib võõrtöötajate sotsiaalkaitse alaseid õigusi ja kohustusi ning sätestab miinimumstandardid, millega riigid peaksid arvestama.

Eesti hoolekande kontseptsiooni järgi on sotsiaalsete õiguste tuumaks õigus inimväärsele elustandardile. Igaüks peab saama kasutada eksisteerimiseks vajalikke õigusi nagu õigus küllaldasele toidule, riietusele, eluasemele, piisavale hoolitsusele ning eneseteostusele. Õigus hoolekandele on üks olulisemaid sotsiaalseid ja majanduslikke õigusi. Sotsiaalkaitse tagamine on eelduseks ja aluseks inimestele nende kodaniku- ja poliitiliste õiguste rakendamisel. Sotsiaalsete õiguste tagamisel on peamisteks põhimõteteks võrdsus, diskrimineerimise keeld ning proportsionaalsus (Hoolekande kontseptsiooni..., 2003: 6–7).

Sotsiaalkaitsel on omad kindlad funktsioonid, milledeks on:

- toetuste tagamine eriliste ja eluliste sündmuste poolt põhjustatud kulutuste katmiseks;

- sissetulekute säilitamine neile, kes ei ole ajutiselt või alaliselt võimelised töötama;
- baasmiinimumi kindlustamine inimestele, kes ei ole võimelised end sissetulekuga kindlustama.

Inimeste ja elanikkonna rühmade toetamisel rakendatakse kahte liiki toetusi, milledeks on inflatsioonikindlad toetused, kus toetuse määr on seotud üldise tarbijahinnaindeksiga ja töötasuga seotud toetused, mida rakendatakse kas miinimumtaseme toetusena või töötasust sõltuva täiendosana.

Kohustatud subjektide ring sotsiaalsete õiguste tagamisel on lai. Esmalt on iga inimene ise kohustatud hoolitsema eluks ja arenguks piisavate ressursside olemasolu eest, teiseks kohustatud subjektiks on kindlad grupid (nt perekond) ja alles kolmandaks riik. Riik on kohustatud sotsiaalsete õiguste kaitse tagamise sekkuma juhul, kui eelnevate tasandite võimalused ei ole osutunud piisavaks (Hoolekande kontseptsiooni..., 2003: 6).

Sotsiaalkindlustus on üks sotsiaalse kaitse mehhanismidest, mille abil tagatakse sotsiaalkindlustusega hõlmatud isikutele kaitse sissetulekute sotsiaalsetest riskidest tingitud vähenemise, kaotamise või väljaminekute suurenemise korral. Sotsiaalkindlustuse liikideks on:

- riiklik pensionikindlustus;
- ravikindlustus;
- töötuskindlustus.

Sotsiaalkindlustussüsteemi rahastatakse tööandja-, töövõtja- ja riigipoolsete maksetega.

Riiklik pensionikindlustus on solidaarsuspõhimõttele tuginev igakuine rahaline sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse, töövõimetuse või toitja kaotuse korral, mida makstakse riigieelarves riikliku pensionikindlustuse kuludeks määratud vahenditest, milleks on sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa ja muud katteallikad. Pensionikindlustatu on isik, kes on maksnud või kelle eest on makstud sotsiaalmaksu ja isik, kellel on muudel alustel õigus riiklikule pensionile ning kelleks võib olla Eesti alaline elanik või tähtajalise elamisloa alusel Eestis elav välismaalane.

Riikliku pensioni liikideks on vanaduspension, töövõimetuspension, tootjakaotuspension ja rahvapension. Riiklikku pensionikindlustust sätestab Riikliku pensionikindlustuse seadus (RT I, 2001, 100, 648).

- Vanaduspension koosneb kolmest osast, milledeks on baasosa, staažiosak ja kindlustusosak. Õigus vanaduspensionile on isikul, kes on saanud 63-aastaseks ja kellel on 15 aastat pensionistaaži.
- Töövõimetuspension määratakse püsiva töövõimetuse ajaks. Õigus töövõimetuspensionile on isikul, kes on vanuses 16 aastat kuni vanaduspensionieani; isikul, kes on tunnustatud püsivalt töövõimeks töövõime kaotusega 40–100% ja isikul, kellel on olemas töövõimetuspensionile määramiseks nõutav pensionistaaž.
- Toitjakaotuspension on pension, mis määratakse toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetele.
- Rahvapensionile on õigus 63-aastaseks saanud isikul, kellel ei ole õigust teist liiki pensionile; püsivalt töövõimeks tunnustatud isikul, kelle töövõime kaotuse protsent on vähemalt 40, kuid kellel puudub töövõimetuspensionile määramiseks nõutav pensionistaaž või vanaduspensionieani jõudnud isikul, kellele maksti püsiva töövõimetuse alusel rahvapensionile kuni vanaduspensionieani.

Ravikindlustus on tervishoiukulude katmise süsteem kindlustatud isiku haiguste ennetamise ja ravi, ravimite ja meditsiiniliste abivahendite ostmise rahastamiseks ning ajutise töövõimetuse hüvitiste ja muude hüvitiste maksmiseks seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Ravikindlustust reguleerib Ravikindlustuse seadus (RT I 2002, 62,377).

Ravikindlustus põhineb kindlustatud isikute solidaarsusel ja piiratud omaosalusel ning lähtub kindlustatud isikute vajadustele vastavate teenuste osutamise, ravi piirkondliku võrdse kättesaadavuse ja ravikindlustusraha otstarbeka kasutamise põhimõttest. Ravikindlustus on sundkindlustus. Ravikindlustuse kindlustusandja on Eesti Haigekassa, kelle eesmärgi, ülesanded, pädevuse, õigusliku seisundi, tegevuse alused ja organid sätestab Eesti Haigekassa seadus (RT I 2000, 57, 374).

Vastavalt Ravikindlustuse seadusele loetakse ravikindlustusega kindlustatud isikuteks isikud, kelle eest makstakse või kes maksab ise enda eest sotsiaalmaksu, isikud, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik või

kindlustatud isikuga võrdsustatud isikud, kelle eest ei maksta sotsiaalmaksu. Isikuteks, kelle eest tasub sotsiaalmaksu riik, on:

- Lapsehooldustasu saavad mittetöötavad isikud
- Vanemahüvitist saavad isikud
- Eesti välisesinduses töötava diplomaadi ja teenistuja mittetöötav abikaasa
- Kaitsejõududes ajateenistuses olev ajateenija
- Hooldajatoetust saav isik
- Töötu abiraha saav isik
- Tuumakatastroofi jms avarii tagajärgede likvideerimisest osavõtnud, mittetöötav isik
- Kindlustatu ülalpeetav abikaasa, kes kasvatab vähemalt ühte alla 8-aastast või vähemalt kolme alla 16-aastast last
- Sotsiaaltoetust saav isik

Kindlustatud isikuga võrdsustatud isikud on:

- Rase naine alates raseduse 12. nädalast
- Isik kuni 19-aastaseks saamiseni
- Isik, kes saab Eestis määratud riiklikku pensioni
- Kindlustatud isiku ülalpeetav abikaasa, kellel on vanaduspensionieani jäänud kuni 5 aastat
- Õigusaktide alusel asutatud ja tegutsevas Eesti õppeasutuses või välisriigi samaväärses õppeasutuses põhiharidust omandav õpilane kuni 21 aasta vanuseni, üldkeskharidust või põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandav õpilane kuni 24 aasta vanuseni, keskhariduse baasil kutsekeskharidust omandav õpilane ning Eesti alalisest elanikust üliõpilane (RT I 2004, 89, 604).

Töötuskindlustus on sundkindlustuse liik, mille eesmärgiks on hüvitiste maksmine töötajale ja teenistujale töötuks jäämise, töölepingute ja teenistussuhete kollektiivse ülesütlemise ning tööandja maksejõuetuse korral. Töötuskindlustuse korraldust ja hüvitiste maksmist reguleerib Töötuskindlustuse seadus (RT I, 2001, 59, 359).

Töötuskindlustusega kindlustatud isikuks on töötaja, kelle töötasult on makstud töötuskindlustusmaksleid. Kindlustusandjaks on Eesti Töötukassa. Töötuskindlustushüvitised on töötuskindlustushüvitis, hüvitis

töölepingute kollektiivse ülesütleamise korral ja hüvitis tööandja maksejõuetuse korral. Kindlustatul on õigus saada töötuskindlustushüvitist kogu töötuna arvel oleku ajal, ent mitte kauem kui 180 kalendripäeva juhul, kui kindlustatul on kindlustusstaaž lühem kui 5 aastat. Kindlustatul on õigus saada töötuskindlustushüvitist 270 kalendripäeva juhul, kui tema kindlustusstaaž on 5–10 aastat ja 360 kalendripäeva juhul, kui kindlustusstaaž on 10 aastat või enam.

Kalendripäeva hüvitise suurus arvutatakse kindlustatu keskmisest kalendripäeva töötasust viimasel 12 töötatud kuul vastavalt töötuskindlustushüvitise määrale (% töötasust):

- 50% 1.–100. kalendripäevani
- 40% 101.–360. kalendripäevani

Sotsiaalhoolekanne on sotsiaalteenuste, -toetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi osutamise või määramisega seotud toimingute süsteem. Sotsiaalhoolekande seaduses (SHS) on hoolekanne defineeritud kui individuaalne, konkreetsele vajadusele suunatud abi, mida finantseeritakse riigi või KOV eelarvest (SHS, RT I 1995, 21, 323).

Sotsiaalhoolekande ülesanneteks on:

- Abi osutamine isikule või perekonnale toimetulekuraskuste ennetamiseks, kõrvaldamiseks ja kergendamiseks.
- Sotsiaalsete erivajadustega isiku turvalisusele, arengule ja ühiskonnas kohanemisele kaasaaitamine.

Sotsiaaltoetus on isiku või tema perekonna toimetuleku soodustamiseks antav rahaline toetus. Sotsiaaltoetuste liikideks on toimetulekutoetus, täiendav toimetulekutoetus ja muud sotsiaaltoetused, nt transporditoetus.

Sotsiaalteenus on vastavalt Sotsiaalhoolekande seadusele ja sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika arendamise alusdokumendile otsene isiklik mitterahaline abi või toetus isikule või perele, kes seda vajab. Sotsiaalteenusteks on sotsiaalnõustamine, rehabilitatsiooniteenus, proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite andmine, koduteenused, eluasemeteenused, hooldamine perekonnas, hooldamine ja rehabilitat-

sioon hoolekandeesutuses ja toimetulekuks vajalikud muud sotsiaalteenused (RT I 1995, 21, 323).

Vältimatu sotsiaalabi on piisavate elatusvahenditeta isiku olukorrale vastavate hädavajalike sotsiaalhoolekandeliste abinõude rakendamine, mis tagab vähemalt toidu, riietuse ja ajutise peavarju.

Muu abi on sotsiaalse keskkonna parandamisele ja sotsiaalse turvalisuse suurendamisele suunatud tegevus.

Eeltoodud mõistetest võib välja lugeda ka sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalhoolekande peamised erinevused, milledeks on kindlustuse seotus töösuhtega ning hoolekande suunatuse laienemine kõigile abivajajaile (Tabel 1).

Tabel 1. Sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalhoolekande erinevused

Abi liik	Sotsiaalkindlustus	Sotsiaalhoolekanne
Rahastamise allikas	Töötajate ja tööandjate maksetest loodud sotsiaalkindlustusfond	Riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarve; era- ja mittetulundussektori finantseeringud
Lõppsaaja	Isikud, kelle eest makstakse või kes ise maksavad enda eest sotsiaalkindlustusmaksu; isikud, kelle eest maksab sotsiaalmaksu riik ja kindlustatud isikutega võrdsustatud isikud	Kõik abivajajad

Sotsiaalabi eesmärgiks on tagada puuduse korral majanduslik toimetulek inimväärsel äraelamisel võimaldaval tasemel. Seejuures peab toimetulekutoetuse maksmine jääma vaesuse leevendamisel viimaseks abinõuks. Tööealiste ja -võimeliste isikute puhul on parim kaitse vaesuse vastu tööga hõivamine. Mõistagi, kui töö tasub ära, st (miinimum)palk on tasemel, mis töölkäimisega seotud kulutusi arvestades tagab parema toimetuleku kui sotsiaalabist elamine.

Kui isik ei suuda haiguse, vanaduse, töövõimetuse, ülalpeetavate suure arvu või sobiva töö puudumise tõttu tööga sissetulekut teenida, peab talle esmajärjekorras inimväärse sissetuleku tagama sotsiaalkindlustus. See tähendab, et sotsiaalkindlustushüvitised (pensionid, peretoetused, haigus- ja töötushüvitised) peavad olema tasemel, mis ennetavad vaesumist ja üldjuhul välistavad vajaduse anda pensionäriile või töötule täiendavalt sotsiaalabi.

Isikule või perekonnale, kes siiski vajab sotsiaalabi, tuleb vastavalt vajadusele osutada eelkõige tööturuteenuseid, nõustamist, sotsiaalset rehabilitatsiooni, võimaldada kohest eluaset ja muud abi ning paremaks toimetulekuks ja vaesusest väljaaitamiseks maksta samaaegselt ka sotsiaaltoetusi, sh toimetulekutoetust.

Ajaloolised mõjutused. Oleme tulnud nõukogude süsteemist, kus puudusid demokraatlikult valitud omavalitsused ja inimeste sotsiaalprobleemide lahendamine oli korraldatud riiklikult. Riik püüdis sotsiaalprobleemide olemasolu ühiskonnas varjata. Institutsionaalse hoolekande domineerimine avatud hoolekande üle tõi kaasa puuetega inimeste sulgemise kinnistesse asutustesse, mis ühelt poolt pidi looma mulje tervest ja tugevast ühiskonnast, kuid teisalt oli riigile finantsiliselt koormav ning seoses ebapiisava finantseerimisega põhjustas lisariske, nagu halvad olmetingimused hooldekodudes jm. Nõukogudeaegse ühiskonna peamine sotsiaalne printsiip seisnes töökohustuses, mida kinnitati mitmel viisil, nt pideva tööstaaži nõudega pensioni saamisel, naiste kõrge tööhõivega (80ndatel oli see üle 90%), "muidusöömise" eest kriminaalkaristuse määramisega jne. See tõi kaasa omad eelistused hoolekandes, milleks oli kinnise hoolekande domineerimine avatud hoolekande üle, sest täiskasvanud pereliikmed oli tarvis vabastada nii laste, vanade inimeste kui ka puuetega inimeste hooldamisest määral, mil see ei takistanuks töölkäimist (Kõre, 1998: 76–83).

Ühelt poolt seoses eeltooduga, teiselt poolt mõjutatuna ideoloogilistest vaadetest eraomandusele ning kollektiivsele vastutusele laste kasvatamisel oli üheks nõukogudeaegse hoolekande suunaks kollektiivne lastekasvatus, sest emade töölkäimist polnud ju võimalik teisiti toetada. Seetõttu arenes sel perioodil välja laialdane lasteaedade ja

lastesõimede võrk, kusjuures riik doteeris laste päevahoiule tehtavaid kulutusi. Seoses kõrgendatud nõudega naiste tööhõivele püüti toetada ka vallasemasid, eelistades neid näiteks korteri saamisel, mille puhul kehtis veel teinegi eelistus – korterijaotusmehhanism soosis pikka aega ühes ettevõttes töötamist. Nõukogudeaegsele hoolekandele oli iseloomulik pakkuda privileege vastavalt inimese positsioonile ühiskonna võimuhierarhias, et stimuleerida lojaalsust (sõja- ja parteiveteranide soodustused jm). Alates 1970. aastast hakati toetusi maksma paljulapselistele peredele (alates neljandast lapsest) ning 1974. aastast hakati maksma lastetoetust vaestele peredele, mis alates 1984. aastast kasvas üleriigiliseks lastetoetuseks. Seoses naiste tööhõive ja laste kasvatamise riikliku toetamisega hakkas vabaabielust sündinud laste osatähtsus (nt 1996. a 34,4% kõigist sündidest) 1980ndatel järsult kasvama. Sel perioodil õnnestus suhteliselt kõrgel protsendil lahutatud emadest kätte saada elatusraha laste kasvatamiseks (Kõre, 1998: 76–83).

Nõukogudeaegse eluasemepoliitika tagajärjeks olid kitsad elamistingimused ning elamispinna puudus, mis pani inimesi aastateks ootama pikkades korterijärjekordades. 1987. aastast hakati elamupoliitikat reformima, mis 1991. a kasvas üle radikaalsete ümberkorralduste perioodiks ja kestis kuni sajandivahetuseni ning seda iseloomustab 180°-line pööre varasemast riigi poolt täielikult kontrollitud sotsialistlikust elamumajandussüsteemist (Kõre, Hendrikson, Sakh, 1997: 22–30).

Hoolekandesüsteemi kujundamist alustati uuesti Eesti omariikluse taaskehtestamisega ja kohalike omavalitsuste taasloomisega. Kohalikul tasandil omandas sotsiaalteenuste pakkumisel oma kogukonnale olulise tähenduse omavalitsus. Samas on omavalitsused liikunud suunas, et sotsiaalteenuseid võivad lepingute alusel pakkuda ka era- ja mittetulunduslikud organisatsioonid. Kiiresti muutuv asjas on põhimõtted ja seisukohad sotsiaalteenuste olemusest, neid abivajajateni viivatest tegevustest ning riigi ja kohaliku omavalitsuse vastutusel osutatavatest teenustest palju muutunud ja edasi arenenud. Tänapäevases hoolekandes on iga kohaliku omavalitsuse ülesanne kooskõlas seadusandlike aktidega garanteerida sotsiaalteenuste kättesaadavus oma vallas/linnas (Kõre, 1998: 76–83).

1992. a seati sisse eluasemetoetus väikese sissetulekuga leibkondade eluasemekulude kompenseerimiseks. Toetusi maksti ainult reguleeritud üüriga korterite elanikele, mitte vabaturu üüri (3–4 korda kõrgem reguleeritud üürist) maksvatele isikutele. 1996. a sai eluasemetoetust 12% leibkondadest. 1997. a eluasemetoetuse maksmine lõpetati. 1992. a võeti vastu Lastetoetuse seadus (RT, 1992, 6, 90), mis oli oma põhistruktuurilt sarnane 1984. a seadusega. Alates 1998. aastast on seadus asendatud Riiklike peretoetuste seadusega (RT I, 1997, 42: 676) (Kõre, 1998: 76–83).

1991. a Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud tööturupoliitika põhisuunad tegid rõhuasetuse aktiivse tööturupoliitika meetmetele (tööhõiveteenuste osutamine, tööturubasididuumid, ettevõtluse stardirahad jms). 1991. a alustati töötute registreerimist ja töötü abiraha maksmist. Alates 1994. kuni 1999. aasta lõpuni toimus tööturuteenuste osutamine Töötü sotsiaalse kaitse seaduse alusel. (RT I, 1994, 81,1381). Alates 2000. kuni 2005. aastani osutatati tööturuteenuseid Tööturuteenuste seaduse alusel (RT I, 2000, 57, 370) ning alates 1. jaanuarist 2006 osutatakse tööturuteenuseid ja -toetusi Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel (RT I 2005, 54, 430). Suurt rõhku pannakse tööturuteenuste arendamisele, eriti aktiivsete tööturumeetmete osas. Tööturuteenuste pakkumiseks koondab Tööturuamet koos tööhõiveametitega infot tööotsijatel ja tööandjatel, püüdes viia kokku nõudlust ja pakkumist. Tööturuteenused, mis on tööotsijale tasuta, on mõeldud nii töötü jäänud ja töökoha vahetamisele mõtlevale inimesele kui ka töötüdu vajavale ettevõttele. Tööhõiveametid aitavad tööotsijal muutunud olukorras kohaneda, pakkudes klientide vajadustele ja võimetele vastavat teenustepaketti – informatsiooni, koolitust ja ümberõpet, kutsenõustamist ning toetust ja abi ettevõtlusega alustamiseks. Töötandjat varustatakse informatsiooniga töötü olukorrast. Samuti toetatakse ja innustatakse töötandjaid värbama väiksema konkurentsivõimega töötajaid – noori, pikaajalisi töötüid, osalise töötüimega isikud, rasedaid või kuni 6 aasta vanust last kasvatavaid vanemaid, vanglast vabanenuid ja vanemaealisi, kellel on jäänud vanaduspensionieani kuni 5 aastat. Tööturuteenuste osutamine on laienenud ka eratöötüroodele (Medar, 2004: 53).

Alates 1998. aasta suvest kehtisid Sotsiaalmaksu seadus (RT I 1998, 40: 611), Riikliku pensionikindlustuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1009) ja